

Markéta Bočková
UČO: 52810
Email: marketa_bockova@seznam.cz
SOC 416 Kvalitativní interview a biografické techniky

Individuální analýza rozhovoru

I. Úvod

V našem projektu výzkumu jsme se zaměřili na absolventy středních a vysokých nebo vyšších odborných škol, kteří v roce po ukončení studia nezískali zaměstnání. Podmínkou uskutečnění rozhovoru ale zároveň bylo, aby v době dotazování již zaměstnání měli. Hlavním tématem dotazování byl způsob, jakým se absolventi s nezaměstnaností vyrovnávali. Zajímalo nás především sedm klíčových oblastí a okruhů osob, které mohly mít na dotazované v průběhu nezaměstnanosti vliv – hodnocení nezaměstnanosti samotným komunikačním partnerem, vliv rodiny, přátel a vrstevníků, formálních institucí a školy. Zajímaly nás také změny v životě dotazovaného poté, co období jeho nezaměstnanosti skončilo.

Moje komunikační partnerka absolvovala bakalářský obor sociologie na FSS MU, v době ukončení studia jí bylo 26 let. Nyní zpracovává data pro jednu marketingovou společnost. Zaměstnání získala po třech měsících. Rozhovor trval 50 minut, odehrál se v kanceláři firmy, kde nyní moje komunikační partnerka pracuje.

II. Způsob analýzy

Během analýzy jsem se v přepisu rozhovoru snažila najít hlavní okruhy témat, kterými se moje komunikační partnerka zabývala nejčastěji, bez ohledu na to, zda tato témata korespondovala s původním projektem výzkumu. Jako hlavní okruhy vyplynuly nakonec

- pomoc rodiny
- vztah k zaměstnání jako takovému
- hodnocení nezaměstnanosti
- kontakty s přáteli

Naopak jako marginální se během rozhovoru ukázalo téma vlivu formálních institucí jako například školy, úřadu práce nebo personálních agentur na úspěšnost hledání zaměstnání.

Navázání rozhovoru s komunikační partnerkou mělo proběhnout prostřednictvím obecné otázky na její první vzpomínky z období nezaměstnanosti a zhodnocení tohoto období. Bližšího popisu událostí ani postoje komunikační partnerky k nezaměstnanosti jsem se ale dočkala až v dalším průběhu rozhovoru. Komunikační partnerka svou situaci v době nezaměstnanosti během rozhovoru hodnotila jako poměrně nekonfliktní. Uváděla, že její životní styl se během nezaměstnanosti příliš nezměnil, sama ale začala s úvahami, jak by se její život proměňoval, pokud by hledání zaměstnání trvalo daleko déle než pouze tři měsíce. Právě tyto úvahy se staly základem pro další analýzu.

III. Výsledky

Rodina

Největší vliv během období nezaměstnanosti měli na komunikační partnerku podle jejích slov rodiče. Zdá se, že nezaměstnanost nevnesla do vztahu komunikační partnerky s rodiči žádný konflikt. Ani po skončení školy se nemusela starat o finanční prostředky, které jí během celých tří měsíců poskytovali takřka neomezeně. Nikdy během rozhovoru nepadla konkrétní suma, ale uváděla, že se nemusela omezovat:

- S tím jsem neměla problémy, protože mě v té době vlastně financovali rodiče, prostě eee neměla jsem žádný limit, že bych měla nějaký finanční limit kolik mám našetřeno nebo tak. Prostě jsem kolik jsem potřebovala, tolik mi dali rodiče. Takže s tímhle problémy nebyly.

Hm, bylo něco, v čem byste se musela omezit během těch tří měsíců nezaměstnanosti vlastně.

- No ani ne, nevím o tom, protože tak rodiče mi dali peníze, které jsem potřebovala, takže jsem se omezovat nepotřebovala.

Rodina byla pro komunikační partnerku také zázemím a útočištěm v momentech, kdy o sobě začala pochybovat.

- (...) ale hodně mi pomáhalo, že jsem jezdila domů třeba na týden a tak. Že tam vlastně rodiče mi poskytl, rodiče vůbec, mám sestru a ta tak mi poskytli psychickou oporu, abych to nazvala vzletně. Prostě jsem se mohla na ně spolehnout.

Podobně pozitivní vliv v roli psychické podpory měli podle komunikační partnerky i její přátelé. Kontaktům s okolím se budu věnovat až v závěrečném oddílu analýzy. Přesto komunikační partnerka nevěřila, že by jí rodina (stejně jako později přátelé) mohla poskytnout nějakou konkrétní pomoc při hledání zaměstnání, především vzhledem k tomu, že zaměstnání sháněla mimo své bydliště:

- No takhle. Vzhledem k tomu, že opravdu vlastně jsem hledala práci jinde než bydlí rodiče, tak ani nemohli Ale tak snažili se.... radit. Zvlášť mamina ale tak tak trošičku nemá kontakt s pracovním trhem v Brně takže to ne vždycky bylo k věci. Ale kdybych hledala práci doma tak určitě jsem se mohla obrátit, ani ne tak na rodiče, jako třeba na švagra, protože ten má docel jakoby kontakty.... eee v tom okrese takže by se mi určitě zeptal nebo by se mi snažil něco najít nebo zeptat se spíš, tak bych to formulovala. Ale takhle vzhledem k tomu, že jsem hledala tu práci jinde tak ta pomoc při hledání práce moc nebyla.

Vztah k zaměstnání jako takovému

Bezkonfliktní vztah s rodiči zřejmě ovlivnil i postoj komunikační partnerky k nezaměstnanosti a hledání zaměstnání. Protože nebyla nucena např. finanční situací si zaměstnání co nejdříve najít, hodnotí jak vstup do nezaměstnanosti, tak hledání zaměstnání jako nevyhnutelnou životní etapu. Protože se komunikační partnerka nesnažila hledat zaměstnání během studia, po státnicích tedy brala jako samozřejmé, že se stane klientkou Úřadu práce:

- Když jsem skončila školu tak jsem se přihlásila hned na pracovní úřad, protože i už bylo šestadvacet a musela jsem si platit zdravotní pojištění sama, takže jsem se hlásila na úřad práce abych... tudle alespoň mi odpadlo teda. No... v podstatě já jsem z Domažlic, takže jsem se hlásila tam, ačkoli jsem práci vlastně chtěla hledat v Brně, tak jsem potom žádala ještě o převod do Brna taky.“

Když si vzpomenete na první týdny po skončení školy, o čem jste přemýšlela v té době, co se týče práce. Vlastně bylo to jednoznačné jít na ten pracák?

- No tak to jo. To určitě, vzhledem k tomu, že mi minimálně odpadla ta povinnost platit to zdravotní pojištění... Ne že bych od toho moc očekávala, že mi najdou nějakou práci, spíš abych byla jako krytá z tohohle z tohohle pohledu a začala jsem si vlastně práci shánět sama, protože... Stejně jsem byla hlášená v Domažlicích, tak jsem ani nečekala a ani, ani prostě nemohli mi shánět práci v Brně samozřejmě.

O motivaci k hledání zaměstnání se vyjadřuje jenom velmi povrchně. Až na moji doplňující otázku zmiňuje jako motivaci finanční nezávislost. Její motivace k hledání zaměstnání by se dala shrnout do věty „protože mít práci je normální“.

Třeba ta finanční podpora od rodičů. Působilo to... vlastně, určitě jste říkala, že jste byla ráda, že peníze máte... eee. Hm měla jste nebyly tam třeba nějaké i myšlenky na to, že už teda mám skončenou tu školu, je třeba s tím něco dělat? Bylo to motivací taky nebo...

- Nooo, nevím, jestli bych to nazval motivací, ale určitě jsem chtěla určitě jsem chtěla najít i práci z toho důvodu, abych nemusela využívat peněz od rodičů. I vzhledem k tomu, že mě podporovali na vysoké škole v podstatě osm let, takže i vzhledem k tomu, že ta doba i byla dlouhá, kdy jsem od nich dostávala peníze, tak jsem si chtěla najít práci, to určitě.

Co byly třeba ty další důvody, proč opravdu teda to zaměstnání a ne to volno...

- Tak kromě těch finančních, že člověk má pocit nezávislosti, tak asi pocit jako jednak náká náplň, protože člověk si nemůže celý život jen tak mít volno. Z hlediska toho, že si potřebuje vydělávat na život. Z hlediska toho, že něco dělá, něco co ho zajímá... a tak

Hodnocení nezaměstnanosti

Motivace k hledání práce se ve výpovědích komunikační partnerky prolíná s hodnocením nezaměstnanosti. Tam se objevují tři klíčové aspekty:

1. Systematické vnímání nezaměstnanosti jako přechodné etapy
2. Definování a hodnocení nezaměstnanosti na základě strukturování času.
3. Porovnávání období nezaměstnanosti nikoli s následným obdobím po získání zaměstnání, ale naopak s předchozím obdobím studia

Nezaměstnanost spojuje především s pojmem „nejistota“. Nejdůležitějším momentem v hodnocení nezaměstnanosti je neustálé připomínání její přechodnosti jako určující kvality tohoto období. Ale právě nezaručenost této přechodnosti dělá z nezaměstnanosti negativně vnímané období. Komunikační partnerka také spojovala začátek nezaměstnanosti s potřebou odpočinku:

- Tak určitě jako přechodnou životní etapu, protože kdybych to měla brát jinak tak to to asi nesu psychicky těžko.
- Tak ten začátek... vlastně. Když jsem skončila školu tak potom jsem si potřebovala odpočinout, potřebovala... tak to byla vítaná změna oproti oproti těm povinnostem, že jsem měla volno, takže jsem si vlastně opravdu těch štrnáct dní udělala dovolenou.
- kdybych věděla, že po třech měsících najdu práci, tak bych si to úplně užila, ty tři měsíce a byla bych ráda, že můžu být doma, že si můžu prostě vychutnat to volno předtím, než nastoupím do práce (...)

V obecné rovině hodnotí komunikační partnerka nezaměstnanost od počátku negativně. To jde zřejmě ruku v ruce s již zmíněným vnitřním přesvědčením, že „mít práci je normální“. Přesto znovu zmiňuje přechodný charakter nezaměstnanosti

- pro mě mělo vůbec to samotné slovo nezaměstnanost negativní příděch, takže eee tam ty pozitiva se hledají těžko
- kdybych tom měla tak nějak zevšeobecnit, tak i vzhledem k tomu, že vlastně asi tak před dvěma třema lety moje mamka taky hledala práci půl roku v podstatě, tak jsem spíš měla pocit... nevím jak bych to nazvala, že že ty lidi se prostě snaží a že to chvíli trvá než se ta práce najde, že ... že to nemusí být tím, že se jakoby nemají dostatečnou motivaci, protože někdo si třeba může myslet, že kdo je nezaměstnaný, tak není dost... se dost nesnaží, že je to jakoby jeho vina... to jsem si nemyslela, myslela jsem spíš jako, že to chvíli trvá, že kvůli té situaci na trhu práce, že nemusí být snadné, tu práci nalézt.

I to, co původně komunikační partnerka hodnotila pozitivně – volný čas a možnost odpočinku zmiňuje v průběhu rozhovoru v negativních souvislostech.

- Noo... nezaměstnanost. Pozitiva, ten volný čas, ale (...) Ty negativa, tak, hm, ... to samozřejmě, že člověk nemá vlastní peníze, které by si moh vydělat sám.... Potom taky,... na druhou stranu zase uvedu ten volný čas, že potom ho bylo místy až moc...

Eeee, jste říkala, že toho volného času bylo v době hledání práce až moc, čím jste ho vyplňovala?

- Čím jsem ho vyplňovala, no tak.... Nejdůležitější nebo největší položkou bylo samozřejmě to hledání práce... potom potom určitě schůzky s kamarádama aaa, vlastně hodně času jsem trávila i doma, oproti tomu, když jsem studovala, tak hodně času aaa tam, tam jsem ho trávila tím... prostě byla jsem s rodinou, užívala jsem si to a vlastně my mnáme rodinný doimek, takže tam se práce vždycky nějaká najde... takže tak.

K negativního obrazu nezaměstnanosti se přidávají i emoce provázející prodlužující se období nezaměstnanosti. Opět tady hraje roli nejistota.

Aaa, když jste třeba někomu řekla, že jste nezaměstnaná. Stalo se vám, že by byla negativní reakce jako vyložene?

- To se mi nestalo. Je pravda, že eee s postupujícím časem se mi to jako říkalo čím dál tím hůř, že jsem jako o tom nechtěla tolik mluvit, protože jsem měla pocit, že už bych měla tu práci mít, ale nějaké negativní reakce, že bych to někomu řekla a on řek jéé nebo něco takového tak to ne.
- No a potom... eee... samozřejmě... nebo samozřejmě... trochu s postupujícím se časem jsem to brala hůř jakoby, že jsem si začala pochybovat. Protože ze začátku jsem si řek jsem byla přesvědčená, že nějakou práci určitě najdu... A potom mě občas napadlo, jaká to bude práce, jak dlouho to bude ještě trvat, tak víceméně vzhledem k tomu, že jsem byla bez práce tři měsíce, což mi nepřijde jako dlouhá doba, tak nebyly žádné výrazně negativní pocity, že to bylo spíš ... hmmm tak od toho pevného přesvědčení že jsem si říkala potom k těm pochybnostem nebo spíš tak nějak... o druhu práce tak možná.
- (...) ale tím, že jsem vlastně nevěděla, že tam byla pořád ta nejistota, jestli něco seženu a co jaký druh práce, tak to byla spíš taková ta nejistota byla to negativní. Pozitivního ... no nevím, ne nemyšlím na to s pozitivními vzpomínkami. Určitě ne.

Kontakty s přáteli

Kromě rodiny pomáhali komunikační partnerce také kontakty s kamarády. Vzhledem k tomu, že porovnává období nezaměstnanosti s předchozím obdobím studia, uvádí, že kupodivu se s přáteli jako nezaměstnaná setkávala daleko intenzivněji než jako studentka i než jako zaměstnaná. Naopak práce její možnosti setkávat se s přáteli omezila.

- aaaa taky je negativní to vlastně, že už nemám takové to, trošičku spíš než s tou nezaměstnaností bych to srovnávala se studiem, kdy jsem měla volnější režim, mohla jsem se rozhodnout, co chci dělat, kdy to chci dělat v podstatě. Byly tam některé povinné věci, ale o spoustě věcí se člověk mohl rozhodnout, jestli zrovna v tomhle momentě bude něco dělat do školy nebo půjde radši na procházku, což teď vlastně není v tom, že od do vlastně musím být v práci. Takže tohle není a mám i méně času na kamarády... což je taky tak negativní a to bude asi to nejdůležitější, co mě napadá
- Může být bráno jako pozitivní, že opravdu jako ty lidi kolem mě podrželi, ale to jsem se spíš jako nebo, takhle, já mám dobré zázemí v tomto, takže jsem to tak trochu čekal, nebylo to něco, co bych objevila nově. Takže spíš spíš ... spíš bych na to vzpomínala jako na negativní ... negativní záležitost.

Intenzivní kontakty s přáteli v období nezaměstnanosti ale možná měly pomoci zaplnit přemíru volného a přebít pocit nevyžitosti. Volný čas se komunikační partnerka snažila vyplnit i nevědomě například postupným prodlužováním času, který trávila každodenními rituály.

- vstávala jsem později...a vlastně i vlastně i jsem si dávala taková prodloužená rána, že jsem nemusela nikam spěchat... takže jsem nespěchala s tím, že jsem si udělala snídani, udělala jsem ... umyla jsem se a ... vůbec třeba jsem si chvíli četla nebo něco takového aaa ty pocity nevím... pro mě ten eee asi jsem zjistila, že potřebuju trošičku denní režim, že mi potom ty věci obvyklé trvají daleko delší dobu než by trvat musely než je zvládnou, takže to pro mě bylo spíš jakoby spíš negativní. ... nevím... byla jsem ráda, když jsem potom vlastně jsem mohla s někým promluvit, že jsem byla... mi chyběl taky

trošku ten kontakt vlastně s tím, že ráno když jsem chodila do školy takže jsem měla kontakt s těma lidma tam. A teď ty rána, jak byly delší, tak jsem se těšila, až úplně někoho potkám.

Formální instituce

Na rozdíl od kontaktů s rodinou a přáteli, které komunikační partnerka považovala za funkční a pozitivně působící,

(viz např.: **Hm, co pro vás bylo úplně nejdůležitější v té době, třeba když to rozdělíme na začátku té nezaměstnanosti a ke konci. V tom každodenním běhu.**

- Nevím, asi ten pocit, že se můžu spolehnout na lidi kolem sebe, že když budu potřebovat tak si můžu popovídat, můžu si ulevit a i ta faktická pomoc tam, byla, takže to bylo pro mne hodně důležitý.
- Může být bráno jako pozitivní, že opravdu jako ty lidi kolem mě podrželi, ale to jsem se spíš jako nebo, takhle, já mám dobré zázemí v tomto, takže jsem to tak trochu čekal, nebylo to něco, co bych objevila nově. Takže spíš spíš ... spíš bych na to vzpomínala jako na negativní ... negativní záležitost.)

vliv formálních institucí považovala naopak za naprosto bezvýznamný. Nejenže jí nijak nepomohly, ale nepovažovala ani za reálné, že by jí při hledání práce pomoci mohly.

Připravila vás na to, nebo jak vás vlastně připravovala škola na ten praktický vstup do ... buď eee do pracovního procesu nebo prostě do toho opuštění školy?

- Hm. No tak nevím, jestli mě škola na to nějak připravila, jestli se na to vůbec dá připravit. Já nevím, jestli myslíte nějaký kurzy na to co dělat, až skončíme školu... nebo ty vědomosti, co jsem tam získala?
- No tak vzhledem k tomu že vlastně jsem byla tři měsíce bez práce, což obnášelo v podstatě vstupní návštěvu a potom jsem měla vždycky po měsíci návštěvy rozepsané. Takže já jsem byla kromě té vstupní ještě dvakrát v Domažlicích, tam jsme se bavili jenom o tom, že se chci přehlásit do Brna, takže kolem toho jakoby donesla jsem tam potřebné dokumenty, které oni chtěli, a oni mi dali žádost, kterou jsem měla donést sem na schválení no a tady jsem vlastně byla na Úřadu práce v Brně akorát žádat o převedení a potom už jenom jednou se odhlásit, takže v podstatě ten kontakt byl minimální a ta pomoc ze strany úřadu práce taky. Vzhledem k tomu, že v Domažlicích mi jakoby v podstatě pomoci nemohli s hledáním práce a tady v Brně jsem byla jenom se odhlásit v podstatě. Takže...

IV. Závěr

Moje komunikační partnerka se vyjadřovala o nezaměstnanosti jako o nevyhnutelném přechodném období následujícím po skončení školy. Stejně tak i hledání zaměstnání považovala za součást normálního průběhu života. Hlavní motivací pro ni tedy nebyla ani tak finanční nutnost, jako spíše obdobná nevyhnutelnost získání zaměstnání jako předtím nevyhnutelnost ocitnutí se mezi nezaměstnanými.

Klíčovými aspekty nezaměstnanosti pro ni byl právě její přechodný status a skutečnost, že toto období nejistoty mohla přežít s pomocí rodiny a přátel. Kontakty s rodinou i přáteli se tedy během tříměsíčního období nezaměstnanosti staly intenzivnějšími, než byly v době, kdy má komunikační partnerka studovala. Vztah k lidem v okolí jí pomáhal překonat přemíru volného času, který pro mou komunikační partnerku období nezaměstnanosti charakterizuje.

Díky společenským aktivitám neměla tolik příležitostí přemýšlet nad svou životní situací nebo nad ní dokonce pociťovat beznaděj. Ta se ale s prodlužující se dobou nezaměstnanosti přeci jen dostavovala, projevovala se především tím, že komunikační partnerka nechtěla o své situaci příliš otevřeně mluvit se spolužáky nebo známými.

Vliv formálních institucí na úspěšnost hledání zaměstnání považovala moje komunikační partnerka za bezvýznamný.